

Kastamonu Üniversitesi
Muhammed İhsan Oğuz Uygulama ve Araştırma Merkezi
“Muhammed İhsan Oğuz İlahiyat Araştırma Ödülleri Yarışması - IV”
Doktora Tezleri Kategorisi Birincilik Ödülü

Fecr Yayınları: 725

ORYANTALİST ANLATIMLARINDA HZ. AİŞE
-Kaynak Kritiği Uygulaması-

Ali TEKKOYUN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Eylül 2023

ISBN: 978-625-6436-77-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ORYANTALİST ANLATIMLARINDA

HZ. AİŞE

-Kaynak Kriği Uygulaması-

Ali TEKKOYUN

Ankara 2023

Ali TEKKOYUN

1982 yılında Avusturya'da dünyaya geldi. Denizli Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra, 2000-2004 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimini tamamladı. MEB YLYS Bursunu kazanarak, yüksek lisans derecesini “The Role of Religion in the Formation of Nationaism - Two Case Studies: Turkish and Armenain Nationalism” başlıklı teziyle *the Middle East Studies/Political Science Department of Languages and Literature at the Univeristy of Utah*'tan aldı. 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları bölümü İslam Tarihi Anabilim dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2022 yılında “Oryantalistlerin Hz. Aişe Anlatımlarına Metodolojik Bir İnceleme: Evlilik Yaşı ve İfk Hadisesi” başlıklı teziyle Doktorasını tamamladı. Evli ve 2 erkek 1 kız çocuğu babası olan Tekkoyun, halen DEÜ İlahiyat Fakültesinde Arş. Gör. Dr. olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
TEŞEKKÜR	11
ÖN SÖZ	13
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

AİŞE BİNT EBÎ BEKİR'İN EVLİLİK YAŞI	53
1.1. Oryantalistlerin Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşına Dair Anlatım ve Kaynakları	54
1.1.1. Prideaux	55
1.1.2. Sale	79
1.1.3. Long	81
1.1.4. Sprenger	93
1.1.5. Muir	97
1.1.6. Margoliouth	100
1.1.7. Watt	108
1.1.8. Rodinson	110
1.1.9. Oryantalistlerin Anlatım ve Kaynaklarının Genel Değerlendirmesi	113
1.2. Oryantalistlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi	115
1.2.1. Erken Dönem Rivayetlerde Hz. Muhammed ile Hz. Aişe'nin Evliliği	115
1.2.1.1. İbn İshâk ve İbn Sa'd'da Yer Alan Rivayetler	115
1.2.1.2. Buhârî ve Müslim'de Yer Alan Rivayetler	125
1.2.1.3. Erken Dönem Rivayetlerin Genel Değerlendirmesi	127
1.2.2. Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşına Dair Algnın Tarihsel Süreci	131
1.2.2.1. On Yedi ve On Sekizinci Yüzyıllar	132
1.2.2.2. On Dokuz ve Yirminci Yüzyıllar	134
1.2.2.3. Tarihsel Sürece Dair Değerlendirme	141
1.2.3. Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşına Yönelik Çağdaş Yaklaşımlar	147
1.2.3.1. Savunmacı Yaklaşım	148
1.2.3.2. Literalist (Lafzi) Yaklaşım	152
1.2.3.3. Hermenötik (Yorumlamacı) Yaklaşım	157
1.3. Genel Değerlendirme	169

İKİNCİ BÖLÜM

İFK HADİSESİ	175
2.1. Oryantalistlerin İfk Hadisesine Dair Anlatım ve Kaynakları --	178
2.1.1. Prideaux	178
2.1.2. Sale	205
2.1.3. Long	222
2.1.4. Muir	229
2.1.5. Margoliouth	251
2.1.6. Watt	262
2.1.7. Rodinson	267
2.2. Oryantalistlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi	286
2.2.1. İfk Hadisesinin Zamanı	287
2.2.1.1. İfk Hadisesini H. 5 Yılı Kabul Eden Görüşler	289
2.2.1.2. İfk Hadisesini H. 6 Yılı Kabul Eden Görüşler	292
2.2.1.3. İfk Hadisesinin Zamanına Dair Değerlendirme	293
2.2.2. İfk Hadisesinin Arka Planı	294
2.2.2.1. Hz. Muhammed'in Cüveyriye ile Evliliği Yaklaşımı	296
2.2.2.2. Abdullah b. Übey'in Fitne Faaliyetleri Görüşü	299
2.2.3. İfk Hadisesinin Sebebi	305
2.2.4. İfk Hadisesinin Süreci	312
2.2.4.1. İfk Hadisesinin Sürecine Dair Rivayetler	312
2.2.4.2. İfk Hadisesinin Sürecine Dair Rivayetlerin Kritiği	320
2.2.4.3. İfk Hadisesinin Sürecine Dair Oryantalistlerin	
Görüşlerinin Değerlendirilmesi	325
2.2.5. İfk Hadisesinin Sonucu	340
2.2.5.1. Hz. Aişe'nin Masumiyetini Beyan Eden Ayetlerin	
Nüzülü	341
2.2.5.2. Müfterilerin Cezalandırılması	344
2.2.5.3. Safvân b. Muattal ve Hassân b. Sâbit'in Durumu -	349
2.2.5.4. İfk Hadisesinin Sonucuna Dair Oryantalistlerin	
Görüşlerinin Değerlendirilmesi	351
2.3. İfk Hadisesinin Değerlendirilmesi	364
2.3.1. Rivayet Merkezli Yaklaşım	365
2.3.2. Anlam Merkezli Yaklaşım	376
2.4. Genel Değerlendirme	387
SONUÇ	391
KAYNAKÇA	403
DİZİN	421

*Çocuklarım Mustafa Emir,
Ahmet Halit ve Elif Gülce'ye...*

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı müellif
akt.	: Aktaran
b.	: bin (ođlu)
bk.	: Bakınız
c.	: Chapter (bölüm)
çev.	: Çeviren
dp.	: Dipnot
ed.	: Editör
h.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazreti
karş.	: Karşılaştırma
lib.	: Liber (kitap)
m.	: Miladi
mhr.	: Muharrir
no	: Numara
nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm tarihi
s. (p.)	: Sayfa
ss. (pp.)	: Sayfa aralığı
ts.	: Tarih yok
tsh.	: Tashih eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
vd.	: ve diğerleri/ve devamı
y.y.	: Yayıncı yok

TEŞEKKÜR

Şüphesiz her akademik çalışma, belirli bir emeğin neticesinde vücut bulduğu için kıymetlidir ve bu kıymetin ölçüsü, harcanan emeğin, çekilen sıkıntının derecesine göre değişir. Elinizdeki eser de uzun yıllara yayılan bir zaman diliminde, tecrübe edilen maddi-manevi emek ve sıkıntılar yanında, zihnî sancuların bir neticesi olarak varlık bulmuştur. Ancak bu süreçte, gerek ilmî birikimleriyle, gerek moral motivasyonlarıyla her daim yanımda bulunarak, yalnız olmadığımı hissettiren değerli ve güzel insanlar olagelmıştır. Her birini ismen anmak mümkün olmasa da gıyaben hepsine teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Burada isimlerini zikretmeden geçemeyeceğim kimselere huzurlarınızda şükranlarımı iletme, vefanın bir gereğidir. Bu bağlamda, doktora tahsilim boyunca danışmanlığımı yürüten ve kendilerinden ders alma şerefine sahip olduğum hocalarım oldu. Merhum Prof. Dr. Ahmet Güner'i bu vesileyle rahmetle anıyorum. Tedrisatlarında bulunmakla onur duyduğum Prof. Dr. Mehmet Şeker ve Dr. Öğretim Üyesi Süleyman Genç hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Öğrencisi olmaktan iftihar ettiğim, babacan tavrını üzerimizden eksik etmeyen ve fahri danışmanlığımı yapan Prof. Dr. Rıza Savaş hocamı en kalbî şükranlarımla anıyorum. Hususi bir teşekkür, mebcuri değişikliğe kadar, uzun bir süre danışmanlığımı yürüten ve tezin fikir babası olan çok değerli hocam Prof. Dr. Tahsin Koçyiğit için olmalıdır. Zira sadece danışmanlığıyla değil, aynı zamanda ağabeyliğiyle de yol gösterici oldu.

Tezimin son dönemlerinde danışmanlığıma atanan Doç. Dr. Zafer Duygu hocam, bir yandan selefin hakkını her daim teslim ederek, öte yandan ortaya konan ürünü benimseyerek sunduğu fikrî katkılarla, çalışmamın son halini almasına vesile oldu. Kendisine şükran borçluyum. Aynı şekilde, tez çalışmamı kendi uhdesindeymiş gibi sahiplenen, her satırını büyük bir dikkatle oku-

yup, dile getirdiği eleştiri ve takdirleriyle beni yönlendiren ve motive eden kıymetli hocam Prof. Dr. M. Hanefi Palabıyık'a çok teşekkür ediyorum. Tabii ki, jüride bulunmalarıyla beni onurlandıran Prof. Dr. Seyfettin Erşahin, Prof. Dr. Özcan Hıdır ve Prof. Dr. Muammer Erbaş hocalarıma yapıcı eleştirileriyle sundukları katkılar için teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmam, Prof. Dr. Rıza Savaş yürütücülüğünde, 2017.KB.SOS.002 nolu proje kapsamında, DEÜ BAP Koordinasyon Birimi tarafından üniversite özgeçirileri ile desteklenmiştir. Bu vesileyle kurum yöneticilerine teşekkür ederim.

Çalışmanın, tabiri caizse, mutfak kısmında emeği geçen dostlarıma da teşekkür etmek istiyorum. Tezimin henüz fikir aşamasında, tartışmalarıyla, eleştirileriyle, görüşleriyle destek veren kadim ve çok kıymetli dostlarım Arş. Gör. Fatih Yıldırım ve Arş. Gör. M. İkbâl Hardal'a şükranlarımı sunuyorum. Son taslak aşamasında geri dönütleriyle yardımcı olan kıymetli arkadaşım Dr. Elif Hilal Karaman'a teşekkür ediyorum. Bu satırlara, özel teşekkür hak eden iki ismi yazmam gerekir. Tezimi baştan sona okuyarak değerlendiren, tartışan, eleştiren ve gerektiğinde bana moral veren çok kıymetli dostum Arş. Gör. Ahmet Taşkın'a şükran borçluyum. Ve çok değerli doktora öğrencimiz Sultan İbiş, büyük bir teşekkürü hak ediyor. Tezin her satırını büyük bir dikkatle okuyarak düzeltmeler yaptı, muhtevasını tartıştı, fikirlerini sundu, katkılar sağladı. Kendisine en samimi şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, teşekkürün en özeli ailemedir. Varlıkları başlı başına destek anlamına gelen öncelikle annem-babam ve ailemin her bir ferdine en derin saygı ve sevgilerimle teşekkür ediyorum. Ve teşekkürü ifadeye kelimelerin kifayetsiz kaldığı eşim Tuğba'ya, çocuklarım Mustafa Emir, Ahmet Halit ve Elif Gülce'ye... Zamanlarından çalmak zorunda kaldığımda dahi şikâyet etmeyecek, varlıklarıyla güçlü durmamı sağlayarak her daim yanımda oldukları için, kendilerine sonsuz şükranlarımı sunuyorum...

ÖN SÖZ

İslam'ın, ortaya çıkışını takip eden kısa bir zaman zarfında, siyasi, coğrafi, ekonomik ve dinî alanda elde ettiği başarılar, yakın coğrafya başta olmak üzere, farklı kültür ve medeniyetlerin kayıtsız kalamadığı bir duruma sebebiyet vermiştir. Fetihler ve tebliğler yoluyla coğrafi genişlemenin ötesinde toplumsal kabul gören İslam, özellikle çevre kültür ve medeniyetlerce hem dinî, hem de siyasi bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu yeni din ve onun peygamberine yönelik teveccüh karşısında gayr-ı Müslim unsurlar, oldukça erken bir dönem olan yedinci yüzyıldan itibaren, dinî ve siyasi motivasyonları haiz eserler kaleme almışlardır. İslam-karşıtı ve savunmacı bir refleksin ürünü literatürün ilk örneklerinden yansıyan olumsuz algı ve tasavvurlar, zamanla ve uzun bir süre oryantalist çalışmaların kaynağı haline gelmiştir. Ancak, İslam ve Hz. Muhammed'e dair menfi algı ve yaklaşımlar, tarihsel süreç içerisinde çeşitli kırılmalar yaşamıştır. Oryantalistlerin algı ve yaklaşımlarındaki kırılmaların nedenleri arasında doğal olarak siyasi saikler, ideolojik arka plan ve paradigma değişimleri gibi sebeplerin varlığı kaçınılmazdır. Biz, bu değişimleri yok saymamakla birlikte, değişimin nedenleri arasında oryantalistlerin, Hz. Muhammed'in hayatına dair kullandıkları kaynakların niteliğinin de büyük ölçüde belirleyici bir etken olduğu kanaatindeyiz. Nitekim oryantalist çalışmalarda belirgin değişimin müşahade edildiği XIX. yüzyılın ikinci yarısı, aynı zamanda İslam tarihinin erken dönem kaynaklarının temel referanslar haline geldiği dönemdir.

Bu çalışmamız, kullanılan kaynakların anlatımlara yansıyan algı değişimini göstermek adına, XVII-XX. yüzyıllara ait belirli oryantalistlere ve eserlerine odaklanmaktadır. Seçilen oryantalist çalışmalarda anlatım-kaynak ilişkisini ortaya koymak için, İslam tarihinde önemli bir figür olan Aişe bint Ebî Bekr anlatımları merkeze alınmış; evlilik yaşı ve İfk hadisesi, örneklem konular olarak belirlenmiştir. Böylece, oryantalistlerin bir taraftan Hz. Aişe'ye dair anlatımları incelenirken; diğer taraftan anlatımlarını dayandırdıkları kaynaklar kritik edilmektedir. Bu çerçevede, genelde tarihsel

eleştirii yöntemi, özeldde kaynak eleştirisi yöntemi uygulanmaktadır. Neticedde, oryantalistlerin Hz. Aişe anlatımları, referans aldıkları kaynaklar bağlamında incelenirken, aynı zamanda İslam tarihinin erken dönem kaynaklarındaki anlatımlarla mukayeseli kritik edilmektedir. Bu sayede anlatım-kaynak ilişkisine dair ulaştığımız tespitler üzerinden oryantalistlerin algı ve yaklaşımlarını metodolojik bir bakış açısıyla değerlendirme imkânına kavuşmuş olmaktadır. Ayrıca, oryantalistlerin iddiaları üzerinden cereyan eden çağdaş dönem tartışmalara da yer vermek suretiyle çalışmamız, tarihin sadece geçmişten ibaret olmadığını, güncel yaklaşımlardan getirdiği örneklerle gösterme gayreti taşımaktadır.

Bu çalışma, aynı anda birkaç konuyu muhteviddir. Bir yönüyle, oryantalist zihniyetin arka planından güncel değin tarihsel sürecine odaklanırken, diğeri yönüyle Hz. Aişe'nin evlilik yaşı ve İfk hadisesi hakkında serdedilen düşüncelerin geçmişten günümüze yansımalarını ele almaktadır. Öte yandan bu eser, anlatım-kaynak ilişkisi üzerinden bir değerlendirme yapma amacıyla, kaynak kritiği yöntemi uygulaması sunmaktadır. Uzun yılların ve yoğun emeğin sonucu olarak ortaya çıkan çalışmamın, ilim dünyasına mütevazı bir katkı sağlamasını temenni ederim.

Son olarak ifade etmek isterim ki, bu eser doktora tezimin tezimin neşredilmiş hâlidir. “Oryantalistlerin Hz. Aişe Anlatımlarına Metodolojik Bir İnceleme: Evlilik Yaşı ve İfk Hadisesi” başlığını taşıyan doktora tezimin, Kastamonu Üniversitesi Muhammed İhsan Oğuz Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 2023 yılında düzenlenen “IV. Muhammed İhsan Oğuz İlahiyat Araştırma Ödülleri Yarışması” Doktora Tez Ödülü kategorisinde birincilik ödülüne layık görülmüştür. Bu vesileyle, başta merkez müdürü Doç. Dr. Mustafa Aykaç hocam olmak üzere kurum yöneticilerine, düzenleme ve değerlendirme kurullarına gösterdikleri tevccüh için teşekkür ederim.

Gayret bizden, tevffik Allah'tan...